

แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี พนมยงค์
LEGAL CONCEPT IN THE CONSTITUTION LAW
BY PRIDI BANOMYONG

วิเชียร เฟ่งพิศ*
Wichien Pengpit

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มุ่งศึกษาว่า ปรีดี พนมยงค์ มีแนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างไร มีมูลเหตุหรือปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการก่อกำเนิดและหล่อหลอมแนวความคิด และในทางปฏิบัติแนวความคิดดังกล่าวได้รับการนำมาปรับใช้อย่างไรบ้าง

คำสำคัญ

ปรีดี พนมยงค์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ

ABSTRACT

This article aims to research on Pridi's concept concerning constitution law, grounds or factors which had influenced the formation of his concept and application of the concept in practice.

Keywords

Pridi Banomyong, Constitution law

---

* นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : chonkrup20@gmail.com

บทนำ

ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำในการก่อตั้ง “คณะราษฎร” โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในสยามจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และต้องการให้สยามบรรลุหลัก 6 ประการ¹ อันมีความมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ การรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และสร้างความกินดีอยู่ดีให้ราษฎร กระทั่งปรีดีได้เป็นหนึ่งในผู้นำในการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 โดยปรีดีเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการก่อกำเนิดรัฐธรรมนูญ 3 ฉบับแรกในสยาม แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดีจึงน่าสนใจสำหรับการศึกษาย่างยิ่ง

1. การหล่อหลอมจิตสำนึกและแนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี พนมยงค์

ปรีดี พนมยงค์ เป็นชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถือกำเนิดเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2443² ในตระกูลสามัญชนซึ่งมีอาชีพทำนา ยุคสมัยที่ปรีดีถือกำเนิดมาเป็นช่วงที่สังคมสยามกำลังเปลี่ยนแปลงจากสังคมเก่าที่มีระบบการเมืองแบบศักดินาสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันล้าหลังกับระบบเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบทุนนิยมใหม่ที่กำลังแตกหน่ออ่อน ทั้งนี้ ก่อนที่ปรีดีจะถือกำเนิดเกิดขึ้นมาในสังคมสยามนั้น มีความพยายามในการเปลี่ยนแปลงสังคมเก่าให้เป็นสังคมที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดมาก่อนแล้ว นั่นคือ เหตุการณ์ที่มีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัชกาลที่ 5 ของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการในปี ร.ศ. 103 (พ.ศ. 2428) ซึ่งเหตุการณ์นี้ได้กลายมาเป็นปฐมบทแห่งจิตสำนึกในแนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดีในเวลาต่อมา จากการที่ปรีดีได้ยินคำสนทนาของบิดากับเพื่อนชาวนาที่ปรับทุกข์ถึงความเดือดร้อนในการทำมาหากินในเวลานั้นถึงคำว่า “สภาผู้แทนราษฎร” ในความหมายว่า “เป็นตัวแทนของราษฎรในการที่จะแก้ไขความเดือดร้อนของราษฎร”³ ในขณะที่ปรีดีอายุได้เพียง 5 ขวบ

การหล่อหลอมจิตสำนึกและแนวความคิดของปรีดีมีพัฒนาการมาตามลำดับ การศึกษาเรื่องทฤษฎีรูปแบบการปกครองในห้องเรียนชั้นมัธยมได้ประจวบเหมาะๆกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง 2 เหตุการณ์ ในเวลาไล่เลี่ยกัน นั่นคือ เหตุการณ์ที่นายทหารและพลเรือนเตรียมการเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในสยามใน ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2455) ที่เรียกว่า “กบฏ ร.ศ. 130” และการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีน⁴ สองเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความต้องการของราษฎรในความต้องการเปลี่ยนสภาพสังคมเก่าอันล้าหลังดังที่เป็นอยู่มาสู่สังคมใหม่ที่ก้าวหน้า

¹ <https://www.scribd.com/document/50200043/ประกาศคณะราษฎรฉบับที่-1>

² “ปรีดี พนมยงค์ ชีวิตและผลงาน พ.ศ. 2443-2526,” สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2559, <http://www.pridi-phoonsuk.org/pridi-life-and-works-1900-1983/> .

³ ปรีดี พนมยงค์, ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ สัมภาษณ์โดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาลนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ภาคเอกชน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กั๊กหัน, 2542), น. 37-38.

⁴ เฟิ่งอ้วง, น. 38-39.

และศรีวิไลย์กว่า จิตสำนึกของปรีดีเกี่ยวกับความต้องการในการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมเก่าที่เป็นอยู่นั้น น่าจะเกิดขึ้นจากจุดนี้เอง

ปรีดีได้ประสบและสัมผัสด้วยตนเองอย่างลึกซึ้งถึงความทุกข์ยาก ความอึดอัดขัดสนของบิดามารดาและชานาทั่วไป⁵ ซึ่งความล้มเหลวของระบอบเก่าไม่สามารถแก้ปัญหาให้ได้ การรับรู้ถึง “สภาผู้แทนราษฎร” ในวัยเด็กของปรีดีได้พัฒนาเป็นความต้องการให้สยามมี “สภาผู้แทนราษฎร” เพื่อเข้ามาแก้ปัญหาความทุกข์ยากของราษฎร ครั้นเมื่อปรีดีได้เข้าเรียนที่โรงเรียนกฎหมายปรีดี คงได้รับอิทธิพลแนวความคิดใหม่ๆ จากอาจารย์ที่เป็นชาวต่างประเทศประกอบกับช่วงที่เป็นนักเรียนกฎหมายนั้น ปรีดีได้เห็นถึงความไม่เสมอภาคระหว่างบุคคลในระบอบกฎหมายของระบอบเก่า รวมถึงสถานะที่สยามไม่มีเอกราชในทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม จากการที่ปรีดีได้เรียนวิชากฎหมายที่มีเนื้อหาเป็นการยกเว้นให้บุคคลบางจำพวกมีสิทธิพิเศษนอกอำนาจศาลยุติธรรม เช่น พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปคนสัญชาติในบังคับต่างประเทศ เป็นต้น⁶

ปรีดีไปศึกษาที่ประเทศฝรั่งเศสในช่วงเกือบๆ ปลายสมัยสาธารณรัฐที่ 3 ที่ยังมีความสับสนวุ่นวายทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างหนัก ปรีดีศึกษาวิชากฎหมายในประเทศฝรั่งเศสภายใต้สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายแห่งความต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่สังคมใหม่ที่ดีขึ้นตลอดเวลา ปรีดีได้รับความรู้วิชากฎหมายที่มีเนื้อหาหลากหลาย อันประกอบด้วยวิชาสำคัญๆ คือ วิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง รวมถึงวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่ปรีดีให้ความสนใจศึกษา และได้รับอิทธิพลแนวความคิดในทางเศรษฐกิจมาจากการไปศึกษาที่นั่นโดยตรง⁷ จนได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงทางเศรษฐกิจ นอกเหนือจากคุณวุฒิบัณฑิตกฎหมายอีกด้วย ปรีดีได้ร่วมกับเพื่อนนักเรียนไทยตั้งสมาคมที่เรียกว่า “สามัคยานุเคราะห์สมาคม” เพื่อทำกิจกรรมและให้ความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้ปรีดีจึงได้รับความรู้เพื่อใช้ในการก่อร่างก่อตั้งรัฐธรรมนูญในสยามจากกิจกรรมนี้เอง เห็นได้จาก “ปฐมรัฐธรรมนูญ” ที่ปรีดีได้ร่างขึ้นนั้น มาจากการพิจารณาสภาพการณ์ของสยาม และอาศัยแนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของหลากหลายประเทศประกอบกัน ไม่ใช่ของฝรั่งเศสหรือของประเทศใดประเทศหนึ่งแต่อย่างใด กระทั่งในที่สุดปรีดีและกลุ่มเพื่อนที่มีอุดมการณ์เดียวกันได้ร่วมกันจัดตั้ง “คณะราษฎร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และดำเนินการเพื่อให้สยามบรรลุถึงซึ่งหลัก 6 ประการ⁸

⁵ เฟิ่งอ้วง, น. 22.

⁶ เฟิ่งอ้วง, น. 43-44.

⁷ โปรดดูรายละเอียดใน ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล, ปาฐกถาปรีดี พนมยงค์ ประจำปี 2549 ภาวธรรมภาพนิยาม (Solidarisme) ของปรีดีพนมยงค์ (ฉบับขยายความ), (กรุงเทพมหานคร : ชนนิคม, 2558)

⁸ ปรีดี พนมยงค์, “บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบอบประชาธิปไตย,” ใน แนวความคิดประชาธิปไตย ของ ปรีดี พนมยงค์, จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สุภาพใจ บริษัท ตลาตาพับลิเคชั่น จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สุภาพใจ, 2552), น. 22-24.

หลังจากสำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศสและกลับมารับราชการในตำแหน่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทกฎหมายในสยามแล้ว ในปี พ.ศ. 2474 ปรีดียังได้รับมอบหมาย ให้เป็นผู้บรรยายวิชา “กฎหมายปกครอง” (Droit Administrative) ในโรงเรียนกฎหมายอีกด้วย ปรีดีได้สอดแทรกเนื้อหาวิชาที่ว่าด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญเข้าไปในคำบรรยาย เพื่อปลูกจิตสำนึกของนักศึกษาให้สนใจถึงความจำเป็นที่ประเทศจะต้องมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด รวมถึงให้สนใจถึงเรื่องในทางเศรษฐกิจอันเป็นโครงสร้างพื้นฐานของสังคมด้วย คำอธิบายกฎหมายปกครองของปรีดีถือเป็นคำสอนที่มีความก้าวหน้าล้ำยุคสมัย เพราะเป็นคำสอนวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญในขณะประเทศยังปกครองอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่⁹

2. รากฐานแนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี

แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ และบทบาททางการเมืองของปรีดีต่างมีแรงผลักดันมาจากความต้องการในการบรรลุถึงซึ่งปรัชญา “สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย” เป็นพื้นฐาน ปรัชญานี้ประกอบด้วยหลักห้าประการ ได้แก่ เอกราชของชาติ อธิปไตยของชาติ สันติภาพ ความเป็นกลาง ความไพบูลย์ของประชาชน พร้อมด้วยประชาธิปไตยของประชาชน¹⁰ ปรัชญานี้มองสังคมในลักษณะที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระหว่างระบบเศรษฐกิจที่เป็นพื้นฐานทางสังคม ระบบการเมืองที่เป็นโครงสร้างเบื้องบนของสังคม ซึ่งสองส่วนนี้มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อระหว่างกันไปมาในลักษณะที่จะต้องสมานกันหาไม่แล้วธรรมชาติของระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นั้น ก็จะต้องบังคับให้สองส่วนนี้จำต้องสมานกันอยู่นั่นเอง ดังเช่นที่เกิดขึ้นมาแล้วในสยามเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และในที่สุดจะส่งผลกระทบต่ออันไปยังส่วนสุดท้าย คือ ทักษะทางสังคม อันเป็นหลักนำจิตใจของสังคมหรือคนในสังคม ซึ่งทักษะทางสังคมนี้ก็อาจส่งผลกระทบต่ออันกลับไปยังสองส่วนก่อนหน้านั้นได้เช่นกัน

ระบอบประชาธิปไตยในปรัชญา “สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย” ของปรีดีนั้นต้องเป็น “ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์” คือ ต้องประกอบด้วยระบบประชาธิปไตยทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และทักษะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย¹¹ ซึ่ง “ระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ” นั้น เป็นระบบที่ราษฎรส่วนมากของสังคมต้องไม่ตกเป็นทาสของคนจำนวน

⁹ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์), “คำอธิบายกฎหมายปกครอง,” ใน ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์, จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนื่องในโอกาสครบรอบ 100 วัน แห่งการอสัญกรรมของผู้ประศาสน์การ ปรีดี พนมยงค์ 9 สิงหาคม 2526, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526).

¹⁰ ปรีดี พนมยงค์, “ทรศนะ ดร. ปรีดี ต่อสภาวะการณ์เมืองไทยปัจจุบัน,” ใน รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ขั้วทางรอดของไทย, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, 2524), น. 61-62.

¹¹ ปรีดี พนมยงค์, “ปาฐกถาของนายปรีดี พนมยงค์ เรื่อง “อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด,” ใน องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับ 10 ธันวาคม รวมปาฐกถา บทความ และข้อสังเกต ของ นายปรีดี พนมยงค์, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2516), น. 145.

ส่วนข้างน้อยที่อาศัยอำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจของสังคม และราษฎรทั้งปวงจะต้องร่วมมือกัน ฉันทที่พี่น้องออกแรงกายแรงสมองตามกำลังความสามารถ แล้วราษฎรนั้นๆ จะได้รับส่วนแบ่ง อย่างเป็นธรรม คือ ผู้ใดออกแรงมากก็ได้มาก ผู้ใดออกแรงน้อยก็ได้น้อย ไม่ใช่สังคมนิยม แบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นสังคมนิยมแบบเพื่อฝันไม่เป็นวิทยาศาสตร์ สำหรับ “ระบบประชาธิปไตย ทางการเมือง” นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบอำนาจรัฐที่ราษฎรมีสิทธิในการใช้อำนาจรัฐ มากน้อยเพียงใด เป็นเรื่องของรัฐธรรมนูญที่เป็นแม่บทและกฎหมายเลือกตั้ง ส่วน “ทัศนะ ทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย” นั้น เป็นสังคมที่มนุษย์หรือราษฎรในสังคมมีจิตสำนึกในศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ของตนว่าจะต้องมีความเสมอภาค มีสิทธิเสรีภาพ มีสิทธิประชาธิปไตย เช่นเดียวกัน กับเพื่อนมนุษย์ในสังคม¹² อันเป็นสังคมที่ราษฎรนั้นมีทัศนะในทางช่วยเหลือร่วมมือกันฉันทที่พี่น้อง โดยมีได้มีความคิดตกชี่ หรือเบียดเบียนระหว่างกัน

3. การปรับใช้แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี พนมยงค์

3.1 อภิวัฒน์ ก่อตั้งรัฐธรรมนูญ

การอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครองสยามในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นำมาซึ่ง การประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ในฐานะที่เป็น “ปฐมรัฐธรรมนูญ” ที่ปรีดีเป็นผู้ร่างขึ้นด้วยตนเอง¹³ เป็นการเปลี่ยนระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์ เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ดังความในมาตรา 1 ว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้น เป็นของราษฎรทั้งหลาย” กษัตริย์ในระบอบใหม่เป็นเพียงองค์การทางรัฐธรรมนูญองค์กรหนึ่ง ที่ใช้อำนาจแทนราษฎรดุจเดียวกับสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร และศาล ภายใต้ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเท่านั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้สำหรับช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ โดยสภาผู้แทนราษฎรจะประกอบไปด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้งผสมกันไป จนกระทั่ง สิ้นสุดบทเฉพาะกาล สภาจึงจะประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งทั้งหมด เป็นการ สร้างระบอบประชาธิปไตยขั้นที่ 1 ที่ได้สืบทอดมาสู่ขั้นที่ 2 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ที่ปรีดีเป็นหนึ่งในอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ อันเป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจาก การประนีประนอมทางอำนาจระหว่างปรีดีและคณะราษฎรกับกลุ่มอำนาจเก่า ปรากฏให้เห็น บทบัญญัติที่เปลี่ยนแปลงไปจากปฐมรัฐธรรมนูญอย่างมาก แนวความคิดของปรีดีหลายประการ ในปฐมรัฐธรรมนูญจึงหายไปด้วยเหตุนี้ กระทั่งนำมาสู่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ตามทัศนะของปรีดี

¹² ปรีดี พนมยงค์, “เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร,” ใน อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 9, น. 399-400.

¹³ ปรีดี พนมยงค์, “บันทึกฉบับ 6 มีนาคม 2526 ของนายปรีดี พนมยงค์ เรื่อง ตอบคำถาม บางประการของนิสิตนักศึกษา,” ใน อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 9, น. 103.

ทั้งนี้ แม้รัฐธรรมนูญสองฉบับแรกจะยังไม่เป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ แต่ก็เพียงพอที่จะเป็นฐานนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ อันเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมต่อไป ดังนั้น ปรีดีจึงได้นำเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2476 ที่มีลักษณะ เป็นแผนในการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมอ่อนๆ หรือสังคมนิยมเบื้องต้น¹⁴ แต่ถูกขัดขวางไว้ อกิวตันโดยกลุ่มอำนาจเก่าที่มีทัศนะล้าหลัง และกล่าวหาว่าเป็นแผนการสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม เมื่อปรีดีได้กลับมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระบอบรัฐธรรมนูญอีกครั้ง ปรีดีได้อาศัยตำแหน่งเหล่านั้นดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในทางการเมืองของตนอย่างเต็มที่

3.2 ดำรงตำแหน่งทางการเมือง บรรลุเป้าหมายทางอุดมการณ์¹⁵

ขณะที่ปรีดีดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ปรีดีได้ดำเนินการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน โดยกวัดขั้นให้มีการเลือกตั้ง ดำเนินการเพื่อให้ราษฎรมีการศึกษาอย่างเต็มที่ และได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เพื่อปลูกฝังอุดมการณ์รัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย รวมถึงแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ให้ราษฎรในลักษณะของมหาวิทยาลัยเปิด ต่อมาเมื่อดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ปรีดีได้เจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาฉบับใหม่กับจักรวรรดินิยมทั้งหลาย ทำให้สยามได้เอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ และเมื่อดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ปรีดีได้ใช้เครื่องมือทางการคลังเพื่อสร้างความมั่นคงทางการคลังให้แก่ชาติ สร้างความเป็นธรรมและความสุขสมบูรณ์ให้แก่ราษฎรโดยปรับปรุงระบบการเก็บภาษีให้เป็นธรรม และบรรลุภารกิจในการจัดเก็บภาษีอากรที่สำคัญๆ หลายประการ รวมถึงการบุกเบิกวางรากฐานในการก่อตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยอีกด้วย

เมื่อตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ปรีดีได้ดำเนินการหลายประการในฐานะผู้แทนองค์พระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านผู้ใช้อำนาจเผด็จการอย่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม หลายครั้งหลายครา จัดตั้งขบวนการเสรีไทยและปฏิบัติการเพื่อให้ชาติไทยได้เอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ กลับคืนมา รวมถึงการปรารถนาให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ จนเมื่อปรีดีพ้นจากตำแหน่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ปรีดีเป็น “รัฐบุรุษอาวุโส” และเมื่อปรีดีดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา ปรีดีก็ได้เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 อันเป็นฉบับที่ปรีดีได้ให้ความชื่นชอบเป็นพิเศษ และเห็นว่าเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ที่สามารถใช้แก้ไขความทุกข์ยากให้ราษฎรได้

¹⁴ ปรีดี พนมยงค์, เค้าโครงการเศรษฐกิจ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์), (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2542)

¹⁵ ปรีดี พนมยงค์, ชีวประวัติของนายปรีดี พนมยงค์, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : แม่น้ำ, 2553)

4. ข้อความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี พนมยงค์¹⁶

4.1 รัฐ

ปรีดีเห็นว่าสยามควรเป็นรัฐเดี่ยวแบบราชาอาณาจักร ที่คำนึงถึงความหลากหลาย เชื้อชาติและปฏิภูมิของราษฎรที่ประกอบอยู่ในรัฐ¹⁷ หากเมื่อใดที่ความหลากหลายเหล่านั้น ได้กลายเป็นปัญหาต่อความเป็นเอกภาพของชาติเสียแล้ว ปรีดีเสนอว่าอาจใช้วิธีการแก้ปัญหา โดยการให้ชนชาติในพื้นที่นั้นๆ แบ่งออกเป็นอีกรัฐหนึ่งและมีสิทธิปกครองตนเอง แต่ต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญสยามในลักษณะของสหพันธรัฐสยามก็ได้ อย่างไรก็ตาม การที่จะกำหนดรูปแบบของรัฐให้เป็นไปในรูปแบบใดก็ตามนั้น ในที่สุดแล้วก็ต้องใช้วิธีการที่เป็นประชาธิปไตย นั่นคือ ต้องเกิดจากความยินยอมพร้อมใจของราษฎรในรัฐสยามเองด้วย โดยปรีดี ไม่นิยมให้ใช้ความรุนแรงใดๆ ในทุกรูปแบบ

4.2 กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ปรีดีเห็นว่าที่มาของผู้แทนราษฎรนั้นต้องมาจากการเลือกตั้งเท่านั้นไม่ใช่การแต่งตั้ง และต้องใช้วิธีการแบ่งเขตเลือกตั้งไม่ใช่การรวมเขตเลือกตั้ง วิธีการดังกล่าวเป็นวิธีที่จะนำมาสู่ความเสมอภาคและความสะดวกในการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของราษฎร ซึ่งอาจใช้วิธีการเลือกตั้งทางตรงหรือโดยทางอ้อมก็ได้ ปรีดีนำเสนอวิธีการป้องกันผู้แทนขายตัวโดยไม่ต้องกำหนดให้ผู้แทนต้องสังกัดพรรคการเมือง โดยใช้การ “การถอดถอนผู้แทน” คือ เมื่อราษฎรในเขตเลือกตั้งผู้แทนคนใดเห็นว่าผู้แทนของตนมีพฤติการณ์ที่สื่อให้เห็นว่าไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของตน ก็มีสิทธิในการรวบรวมกันทำหนังสือยื่นต่อรัฐสภา เรียกว่าผู้ผู้นั้นกลับคืนให้หมดสมาชิกภาพไป ปรีดีต้องการให้คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่โดยไม่จำกัดว่าเป็นเพศชายหรือหญิงที่มีความรู้ความสามารถสมัครเข้ารับเลือกตั้ง และได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองได้อย่างเต็มที่ แนวความคิดเหล่านี้ปรีดีได้เขียนไว้ในปฐมรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475

4.3 พระมหากษัตริย์

อุดมการณ์ของคณะราษฎรและปรีดี คือ ต้องการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยแบบราชาอาณาจักร มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ ในปฐมรัฐธรรมนูญที่ปรีดีร่างขึ้นด้วยตนเองนั้น มีบทบัญญัติที่จัดวางสถานะ อำนาจ และการตรวจสอบการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ไว้อย่างเหมาะสม ตามหลัก “The king can do no wrong” อันเป็นหลักที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในรัฐที่เป็นราชาอาณาจักร ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญของอังกฤษ แต่ในเวลาต่อมาพบว่าปรีดีมีแนวความคิดที่โน้มเอียงไปในทางการยอมรับให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจในทางความเป็นจริงในหลายๆ เรื่องมากขึ้น

¹⁶ สำระสำคัญในข้อความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี ส่วนใหญ่ปรากฏให้เห็นในรัฐธรรมนูญ 3 ฉบับแรกของสยาม ที่ปรีดีมีส่วนในการก่อกำเนิดขึ้น

¹⁷ ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นมาของชื่อ “ประเทศสยาม” กับ “ประเทศไทย,” ใน สุพจน์ ด่านตระกูล, ไทย หรือ สยาม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวุฒาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2545)

ดังเช่นที่ปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 2 โดยปรากฏแนวความคิดของปรีดีที่น่าสนใจ ดังเช่นเมื่อครั้งที่ปรีดีดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์กระทำการแทนพระมหากษัตริย์ รวมถึงการที่ปรีดีให้ความเห็นชอบและยอมรับในประเด็นเรื่องการเปลี่ยนจากคำว่า “กษัตริย์” มาเป็นคำว่า “พระมหากษัตริย์” ประเด็นเรื่อง การบัญญัติเพิ่มพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ให้ทรงเป็นพระประมุขสูงสุดของชาติและเป็นจอมทัพไว้ เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นเพราะเหตุและปัจจัย ในทางการเมืองในเวลาต่อมานั้นเอง อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่น่าสนใจที่สุดและเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องหนึ่งในแนวความคิดของปรีดีนั่นคือ ปรีดีเห็นว่าแม้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไทยไม่มี บทบัญญัติที่บังคับให้พระมหากษัตริย์ต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาว่าจะรักษาไว้และปฏิบัติตาม ซึ่งรัฐธรรมนูญก่อนเข้ารับหน้าที่ก็ตาม แต่ปรีดีได้ให้คุณค่าเรื่องนี้เป็น “ธรรมเนียมประเพณี ทางรัฐธรรมนูญ” ที่พระมหากษัตริย์นั้นต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภา “ว่าจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญ” เช่นเดียวกันกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร¹⁸

4.4 สภาผู้แทนราษฎร

แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดีที่สำคัญและน่าสนใจที่สุด คือ แนวความคิดว่าด้วย “สภาผู้แทนราษฎร” เพราะเป็นแนวความคิดเรื่องแรกที่ได้เข้ามาใน ห้วงสำนึกเกี่ยวกับแนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี ที่ได้รับรู้ซึมซับและปลูกฝัง มาตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นเด็ก มีความต่อเนื่องและมีพัฒนาการสืบต่อมาตลอดช่วงชีวิตของปรีดี แนวความคิดของปรีดีในส่วนนี้นับว่ามีความหนักแน่นมั่นคงสืบเนื่องตลอดมา ไม่เสื่อมคลาย ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปสักเท่าใด ปรีดียังยืนยันในสาระสำคัญที่ว่า “สภาผู้แทนราษฎร” ต้องเป็นสภาที่มีความเป็นประชาธิปไตย คือ ต้องมาจากการเลือกตั้งโดยราษฎร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งโดยตรงหรือทางอ้อมก็ตาม การกำหนดโครงสร้างการปกครองใหม่ ในปฐมรัฐธรรมนูญ ปรีดีกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นองค์กรที่มีลักษณะเป็นดัง “สภาสูงสุด แห่งชาติ” คือ มีอำนาจสูงสุดในบรรดาองค์กรทางรัฐธรรมนูญทั้งหลาย มีอำนาจดูแลควบคุม กิจการของประเทศ และมีอำนาจประชุมกันถอดถอนฝ่ายบริหาร แต่ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจยุบสภา ผู้แทนราษฎรแต่อย่างใด เป็นเพียง “สภาการบริหารราชการแผ่นดิน” ทำหน้าที่วางโครงการและ นโยบายแห่งชาติเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น

สภาผู้แทนราษฎรในฐานะที่เป็นผู้แทนของราษฎรผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยใน ปฐมรัฐธรรมนูญนี้ มีอำนาจในการพิจารณาคดีซึ่งกษัตริย์ต้องหาในคดีอาญาได้อีกด้วย อนึ่ง กษัตริย์ มีพระราชอำนาจในการยับยั้งกฎหมายเพียง 7 วัน เท่านั้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเหตุผลเกี่ยวกับการประนีประนอมทางการเมือง สภาผู้แทนราษฎรตามแนวความคิดของปรีดี ในปฐมรัฐธรรมนูญ จึงเปลี่ยนแปลงไปและสวนทางกับอำนาจของกษัตริย์ที่มีมากขึ้น ตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับ ต่อๆ มา อนึ่ง ปรีดีไม่เห็นด้วยสักเท่าใดนักกับการที่รัฐธรรมนูญใดจะกำหนดให้รัฐสภานั้นมี 2 สภา

¹⁸ ปรีดี พนมยงค์, “ประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญเบื้องต้น” กับการร่างรัฐธรรมนูญ, ใน อ่างแล้ว เจริญรถที่ 9, น. 253-256.

คือ มีทั้งสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา แต่หากต้องมีสภาสูงหรือวุฒิสภาแล้วปรีดีเห็นว่าสมาชิกของสภาสูงอย่างน้อยก็ควรมาจากการเลือกตั้งโดยอ้อมของราษฎร และมีหน้าที่เพียง “ยับยั้ง” ร่างกฎหมายที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอ ประดุจห้ามล้อไม่ใช่เป็นการ “ถ่วง” ทั้งนี้ โดยคำนึงถึง “ดุลยภาพแห่งอำนาจ” ของระบบรัฐสภานั้นเอง

4.5 คณะกรรมการราษฎร

แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดีเกี่ยวกับองค์กรฝ่ายบริหารนั้น ปรากฏให้เห็นเป็นครั้งแรกในปฐมรัฐธรรมนูญ โดยปรีดีใช้คำเรียกว่า “คณะกรรมการราษฎร” ในความหมายว่าเป็น “บุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีอบหมายมาให้ทำหน้าที่บริหารเป็นกรรมการของราษฎร” ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ปรีดีมีแนวความคิดที่ต้องการให้ฝ่ายบริหารเป็นคณะบุคคลที่ต้องปฏิบัติเพื่อราษฎรอย่างแท้จริง ดังนั้นในปฐมรัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้ คณะกรรมการราษฎรนั้นมาจากการเลือกของสภาผู้แทนราษฎร และทำหน้าที่ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น อย่างไรก็ตามมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับสถานะของคณะกรรมการราษฎรปรากฏให้เห็นตลอดมา โดยมีการนำคณะกรรมการราษฎรไปเปรียบเทียบกับรูปแบบของ “คณะกรรมการกลาง” ของประเทศที่ปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ที่เรียกว่า “โปลิตบูโร” (Politburo) ไม่เพียงเท่านั้น คณะกรรมการราษฎรยังถูกไปเปรียบเทียบกับคณะรัฐประหารที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเลยทีเดียว ซึ่งอันที่จริงแล้ว เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างขององค์กรในบทบัญญัติของปฐมรัฐธรรมนูญแล้ว ไม่เป็นเช่นนั้น เพราะคณะกรรมการราษฎรมาจากสภาผู้แทนราษฎร ที่ในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี สมาชิกจะต้องมาจากการเลือกตั้งของราษฎรทั้งหมด และที่สำคัญที่สุดปฐมรัฐธรรมนูญได้คงสถานะของสถาบันกษัตริย์เอาไว้ โดยให้กษัตริย์มีสถานะเป็นประมุขของรัฐ ซึ่งการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ไม่อาจเป็นไปได้เลย

4.6 ศาล

แนวความคิดของปรีดีที่เกี่ยวกับองค์กรศาลนั้น ปรากฏให้เห็นน้อยที่สุดในบรรดาแนวความคิดในเรื่องอื่นๆ ก็ว่าได้ ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพการณ์ของสยามที่ตกอยู่ภายใต้ “สภาพนอกอาณาเขต” จึงต้องระมัดระวังการแทรกแซงของต่างชาติเจ้าอาณานิคม อันจะกระทบต่อความเป็นเอกราชทางการศาลของสยามในขณะนั้น ทั้งนี้ ปรีดีได้กล่าวถึงองค์กรตุลาการในอุดมคติไว้ว่า จะต้องเป็นองค์กรที่มีอิสระและดำรงไว้ซึ่งความเที่ยงธรรม ซึ่งอาจยังมีข้อวิจารณ์ได้อยู่ว่ายังไม่เพียงพอสำหรับการปกครองในระบบประชาธิปไตยและนิติรัฐ ที่นอกจากจะต้องประกอบด้วยความเป็นอิสระซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนิติรัฐแล้ว จะต้องมีความชอบธรรมทางประชาธิปไตยด้วย แม้กระนั้นก็ตาม ปรีดีก็ได้เป็นผู้ริเริ่มที่จะให้มีการตั้ง “ศาลปกครอง” ขึ้นในประเทศไทยเพื่อทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชนโดยให้มีสภาพเช่นเดียวกับ “สภาแห่งรัฐ” (Conseil d'État) ของประเทศฝรั่งเศส โดยเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา พุทธศักราช 2476

4.7 สิทธิเสรีภาพทางรัฐธรรมนูญ

จิตสำนึกแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่ว่าด้วยความเสมอภาคนั้น ได้เริ่มต้นขึ้นนับแต่ปรีดีเรียนอยู่ ณ โรงเรียนกฎหมายดังกล่าวแล้ว เมื่อปรีดีร่วมกับเพื่อนก่อตั้ง คณะราษฎรนั้นก็กำหนด วัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือ ต้องดำเนินการให้สยามบรรลุ หลัก 6 ประการ อันมีสาระสำคัญว่า 1. รักษาความเป็นเอกราชทั้งหลายของประเทศไว้ให้มั่นคง 2. รักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก 3. บำรุงความสุข สมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก 4. ให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน 5. ให้ราษฎรได้มีเสรีภาพที่ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการ ดังกล่าวแล้ว 6. ให้การศึกษาอย่างเต็มที่ แก่ราษฎร หลักการเหล่านี้ต่อมาได้กลายเป็นหลัก 6 ประการ ในประกาศคณะราษฎรที่ปรีดี ได้แจกจ่ายให้ราษฎรได้อ่านในเช้าตรู่ของการอภิวัฒน์ คือ วันศุกร์ที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 อันเป็นการประกาศรับรองสิทธิเสรีภาพทางรัฐธรรมนูญของราษฎรในระบบกฎหมายไทยเป็น ครั้งแรกอีกด้วย

ปรีดีเห็นว่าประกาศคณะราษฎรที่ปรากฏหลัก 6 ประการดังกล่าว ตรงกับหลักการแห่งสิทธิ มนุษยชน (Human rights) ที่ปรีดีได้ยกเป็น “ปฏิญญาแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของสยาม” อันมี ผลบังคับเสมอด้วยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งต่อมาได้รับการบัญญัติแทรกไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับ 2475 และบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ซึ่งเป็นฉบับที่ปรีดีเห็นว่า “ได้บัญญัติ ให้ประชาชนมีสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์” หลัก 6 ประการ นี้ได้เป็นหลักหรือกรอบแนวนโยบาย หลักของรัฐบาล ในการบริหารประเทศตลอดมานับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ต่อมาได้ถูกตัดตอนและทำลายลงโดยการรัฐประหารที่เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์กฎหมายรัฐธรรมนูญไทย เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นการ รัฐประหารที่ปรีดีเห็นว่า ทำให้ระบอบประชาธิปไตยหยุดชะงักลงและการดึงประเทศไทยให้ เดินถอยหลังเข้าคลองไปสู่ประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ เป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการทำรัฐประหาร ล้มล้างรัฐธรรมนูญเรื่อยมา

เมื่อมีการรัฐประหารเกิดขึ้นก็มักมีการใช้อำนาจละเมิดสิทธิทางรัฐธรรมนูญในรูปแบบต่างๆ มากมาย แม้รัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ จะได้รับรองสิทธิเสรีภาพทางรัฐธรรมนูญไว้ ก็หมดความหมาย ในทางกฎหมาย ขาดการบังคับใช้อย่างศักดิ์สิทธิ์และต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ ปรีดีพยายาม นำประเทศไทยกลับสู่เส้นทางประชาธิปไตยอีกครั้ง โดยเป็นผู้นำ “ขบวนการฟื้นฟูระบอบรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตยสมบูรณ์ 26 กุมภาพันธ์ 2492” แต่ประสบความล้มเหลว ในเวลาต่อมาปรีดีจึงได้เสนอ แนวความคิดในการลบล้างอิทธิพลและซากของเผด็จการ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่า ปรีดีนำเสนอเพื่อ ต้องการลบล้างผลพวงของการรัฐประหารครั้งนั้นและครั้งต่อๆ มาด้วย ทั้งนี้ เพื่อย้อนกลับไปสู่อุดมการณ์ของคณะราษฎรและระบอบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์ ฉบับ 2489 ซึ่งเป็นฉบับ สุดท้ายที่ได้สืบทอดเจตนารมณ์การอภิวัฒน์ของคณะราษฎรมา นับแต่การอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการ ปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้นเอง

บทสรุป

แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี ก่อกำเนิดและหล่อหลอมมาจากประสบการณ์ชีวิตของปรีดีในแต่ละช่วงชีวิต แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ รวมถึงการแสดงบทบาททางการเมืองของปรีดี มีจุดมุ่งหมายสูงสุดอยู่ที่การกินดีอยู่ดีของราษฎร ปรีดีพยายามใช้ระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยเบื้องต้นอันมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเป็นเครื่องมือในการสร้างระบบประชาธิปไตยในทางเศรษฐกิจ เพื่อนำพาสยามไปสู่ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ และเมื่อปรีดีได้เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระบอบรัฐธรรมนูญ ปรีดีได้ใช้โอกาสนั้นดำเนินการให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของตนเองอย่างเต็มที่ ปรีดีต้องการให้สยามเป็นรัฐที่คำนึงถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติและปิตุภูมิของราษฎรภายในรัฐ เป็นรัฐที่ปกครองโดยรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบราชาอาณาจักร มีกษัตริย์เป็นประมุข โดยที่พระองค์ไม่ได้ดำรงตนเป็นแต่เพียงสัญลักษณ์ของระบอบเท่านั้น หากแต่ยังทรงมีพระราชอำนาจในทางความเป็นจริงในบางเรื่องด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชอำนาจในการปกป้องและพิทักษ์รัฐธรรมนูญ มีรัฐสภาแบบสภาเดียวคือ สภาผู้แทนราษฎร และมีสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎรทั้งหมด หากจะต้องมีสองสภาคือ ทั้งสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา สมาชิกของทั้งสองสภาก็ต้องมาจากการเลือกตั้งของราษฎรเช่นเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น วุฒิสภาต้องมีเพียงอำนาจหน้าที่ในการกลั่นกรองร่างกฎหมายเท่านั้น มีฝ่ายบริหารที่ปฏิบัติเพื่อราษฎรอย่างแท้จริง และมีฝ่ายตุลาการที่มีอิสระและดำรงไว้ซึ่งความเที่ยงธรรม อนึ่ง นอกจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพทางรัฐธรรมนูญแล้ว ปรีดีได้ให้คุณค่าหลัก 6 ประการของคณะราษฎรให้เป็น “ปฏิญญาแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของสยาม” อันมีผลบังคับเสมอด้วยบทบัญญัติที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพทางรัฐธรรมนูญอีกด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือ

ปรีดี พนมยงค์. ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบาลราษฎรอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ สัมภาษณ์ โดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลราษฎรอาวุโส ภาคเอกชน. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กึ่งหัน, 2542) น. 37-38.

_____. “บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบอบประชาธิปไตย.” ใน แนวความคิดประชาธิปไตย ของ ปรีดี พนมยงค์. จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สุภาพใจ บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สุภาพใจ, 2552) น. 22-24.

_____. เค้าโครงการเศรษฐกิจ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์). (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2542)

_____. ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์. พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : แม่คำนาง, 2553)

_____. “ความเป็นมาของชื่อ “ประเทศสยาม” กับ “ประเทศไทย”.” ใน สุพจน์ ด้านตระกูลไทย หรือ สยาม. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2545)

_____. “ทรงสนะ ดร. ปรีดี ต่อสภาวะการณ์เมืองไทยปัจจุบัน.” ใน รัฐบาลราษฎรอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ชี้ทางรอดของไทย. (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, 2524) น. 61-62.

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์). “คำอธิบายกฎหมายปกครอง.” ใน ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์, จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนื่องในโอกาสครบรอบ 100 วัน แห่งการอสัญกรรมของผู้ประศาสน์การ ปรีดี พนมยงค์ 9 สิงหาคม 2526. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526).

ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล. ปาฐกถาปรีดี พนมยงค์ ประจำปี 2549 ภารดรภาพนิยม (Solidarisme) ของปรีดีพนมยงค์ (ฉบับขยายความ). (กรุงเทพมหานคร : ชนนิยม, 2558)

เว็บไซต์

“ปรีดี พนมยงค์ ชีวิตและผลงาน พ.ศ. 2443-2526.” สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2559, <http://www.pridi-phoonsuk.org/pridi-life-and-works-1900-1983/> .

วารสาร

ปรีดี พนมยงค์. “ปาฐกถาของนายปรีดี พนมยงค์ เรื่อง “อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด,” ใน องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับ 10 ธันวาคม รวมปาฐกถา บทความ และข้อสังเกต ของ นายปรีดี พนมยงค์. (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2516) น. 145.